

AHİLİK VE FÜTÜVVET İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ*

A BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF *AKHĪ* COMMUNITY AND *FUTUWWAH* STUDIES

ADİLE YILMAZ**
MAZHAR BAL***

Öz

Bu çalışmanın amacı, ahilik ve fütüvvet ile ilgili araştırmaların görünürlüğünü bibliyometrik analiz yöntemi ile ortaya koymaktır. Ahilik ve fütüvvet ile ilgili alanyazında çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar genellikle ahilik ve fütüvvet kavramlarını, sosyal, ekonomik ve dini bağlamda ele almışlardır. Ahilik ve fütüvvet ile ilgili yapılan tüm çalışmaları içeren bir bibliyometrik analiz çalışmasına geniş kapsamıyla rastlanmamıştır. Bu yönüyle yapılan bu çalışmanın alanyazındaki diğer çalışmalardan farklı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bibliyometrik analiz sayesinde bu araştırmann ahilik ve fütüvvet üzerine çalışmak isteyen araştırmacılara önemli bilgiler sunacağı söylenebilir. Çalışma, nicel araştırma yöntemi ile desenlenmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda Web of Science üzerinden aramalar yapılmış ve 22 çalışma belirlenmiştir. Araştırmada, yazarlar arası iş birliği, ortak anahtar kavram kullanımı ve ortak atıf analizine göre veriler çözümlenmiştir. Yazarlar arası iş birliği ağına yönelik bulgulardan hareketle konunun güncelliğini yitirdiği ve alanyazında yeterince ilişki ağı kurulamadığı konusunda iki farklı sonuca ulaşılmıştır. Araştırmaya yönelik en eski anahtar kavramlar, 2010 yılına aittir. Ortak atıf ağına yönelik bulgulara bakıldığında atıf alan yazarların doğrudan ahilik ve fütüvvet alanında çalışan yazarlardan oluştuğu belirlenmiştir. Bu araştırma, ahilik ve fütüvvet konularına ilişkin yapılan çalışmaların uluslararası görünürlüğünü ortaya koymak için yapıldığından sadece Web of Science veri tabanı ile sınırlanmıştır. Ulusal düzeyde görünürlüğünü belirlemek için de Ulakbim Tr Dizin ya da Dergipark üzerinden aramalar yapılabilir. Elde edilen verilerden hareketle ulusal boyutta ahilik ve fütüvvet kavramlarının durumu ortaya koyulabilir. Bununla birlikte bu çalışmada bu kavramlar, herhangi bir konu ile ilişkilendirilmeden ele alınmıştır. Bu kavramların daha özel alanlarla ilişkisini ortaya koymak için de bibliyometrik analizi yapılabilir.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Ahi, Fütüvvet, Ahi Evran, Bibliyometrik Analiz, VOSviewer.

Abstract

The purpose of this study is to reveal the general view of *akhī* community and *futuwwah* studies using the bibliometric analysis method. Many studies on *akhī* community and *futuwwah* have been published in the literature. These studies focused on the concepts of *akhī* community and *futuwwah* in social, economic, and religious settings. A comprehensive bibliometric mapping analysis study of *akhī* community and *futuwwah* studies has not been found. This study is thought to be distinct from other studies in the literature in this regard. Furthermore, because of the bibliometric analysis, it can be stated that this research will be useful to researchers working on *akhī* community and *futuwwah*. The study was designed with the quantitative research method. Searches on Web of Science were conducted in accordance with the study's purpose, and 22 studies were identified. The data in the study were analysed based on the authors' collaboration, the use of common key concepts, and the common citation analysis. Based on the findings of the network of author collaboration, two different conclusions were reached: the subject is out of date, and a sufficient network of relations could not be established in the literature. The most recent research key concepts date from 2010. Based on the findings of the common citation network, it was determined that the cited authors were all directly involved in the fields of *akhī* community and *futuwwah*. Because the purpose of this study was to determine the international visibility of the *akhī* community and *futuwwah* studies, it was limited to the Web of Science database. Ulakbim Tr Dizin or Dergipark searches can be used to determine its visibility at the national level. The situation of the concepts *akhī* community and *futuwwah* at the national level can be revealed based on the data obtained. However, in this study, these concepts are discussed independently of any subject. Bibliometric analysis can also be used to uncover the connections between these concepts and more specific fields.

Keywords: *Akhī* Community, *Akhī*, *Futuwwah*, *Akhī* Evran, Bibliometric Analysis, VOSviewer.

* Geliş Tarihi/Received: 01.10.2022, Kabul Tarihi/Accepted: 27.11.2022, DOI: <https://doi.org/10.34189/hbv.104.018>.

** Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Antalya. E-mail: ayilmaz@akdeniz.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9068-6330>.

*** Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Antalya. E-mail: balmazhar@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6958-9130>.

Giriş

Her kültürün kendine has sosyal, ekonomik, dini, siyasi, idari, askeri vb. kurumları vardır. Bir kültürün varlığı, gelişmesi, yaşaması bu kurumların gücüne, etkisine bağlıdır. Köklü bir kültüre sahip olan milletlerden biri olan Türkler de tarih boyunca kurdukları ve sahip oldukları güçlü kurumlarla ayakta kalmışlardır. İşte akı, ahi, ahilik ve fütüvvet kelimeleri Anadolu Türk kültürünün oluşmasında, gelişmesinde ve yaşamasında önemli rolü olan ahilik kurumunun temel kavramlarıdır (Bayram, 2006; Ekinci, 2001; Uzgur, 2019).

Arapça bir kelime olan fütüvvet, soy temizliği, mertlik, yiğitlik, delikanlılık; cömertlik anlamlarına gelmektedir, genç, yiğit, delikanlı, mert; cömert, eli açık anlamına gelen feta kelimesinden türetilmiştir (Bolat, 2019; Develioğlu, 2010; Gölpınarlı, 1950). Sözlük anlamının yanında fütüvvet kavramının pek çok tanımı yapılmış, fütüvvet ehli dikkate alınarak anlam çerçevesi çizilmiştir. Mesela ilk Türkçe fütüvvetnameyi yazan Burgazi, fütüvveti şöyle tanımlar: “Ben de derim ki fütüvvet, Tanrı ve peygamberlere ve evliyaya yakın olmaktır, dahi âdemilerden ve canavarlardan (hayvanat) hiç kimse andan incinmeye ve sahib-i fütüvvet odur ki, gözsüz ve dilsiz ve sağır sağır ola” (Burgazi’den aktaran Sarıkaya, 2002, 52). Farklı bölgelerde civanmerd, ayyâr (ayyârân), fetâ (fityan) gibi isimler verilen fütüvvet ülküsü, İslâm’ın yayılmasına paralel olarak Suriye, Irak, İran, Türkistan, Semerkant, Endülüs, Kuzey Afrika ve Mısır’a kadar esnaf ve sanatkarlar arasında yayılmıştır (Kazıcı, 2022).

Ahi, Anadolu’da fütüvvet ehlini anlatmak için kullanılan bir isim olmakla beraber kelimenin kökeni ile ilgili farklı görüşler vardır. Kelimenin Türkçe olduğu genel kabul gören bir husustur. Kelime, Divanu Lügati’t- Türk’te “akı” olarak geçmekte ve “eli açık, koçak” anlamıyla yer almaktadır (Atalay, 1998, 91). Ahiliği, fütüvvet teşkilatının devamı olarak kabul eden bazı kaynaklar Türkçe “akı” kelimesinin zamanla değişerek Arapçada “kardeş” anlamına gelen “Ahi”den gelmiş olabileceğini belirtmektedirler (Güllülü, 1977). Ahiliğin ne olduğunu, köklerini, ne zaman kurulduğunu ve sona erdiğini, nerelere yayıldığını ve özelliklerini anlatan pek çok tanımı yapılmıştır. Bunlardan bazıları şöyle verilebilir:

Türkçe sözlükte, “Kökleri eski Türk törelerine dayanan ve Anadolu’da yüksek bir gelişim gösteren esnaf, zanaatçı, çiftçi vb. bütün çalışma kollarını içine alan ocak” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük).

Ekinci (2001), ahiliğin İslam inancı ile Türk gelenek ve göreneklerini kaynaştıran bir düşünce sistemi olduğunu, ahilikte her şeyin insanın dünya ve ahiret mutluluğu esas alınarak şekillendirildiğini belirterek ahilikte hiçbir şey “eşref-i mahlukat” olan insandan daha değerli değildir, diyerek ahiliğin amacına ve insana bakışına değinmiştir denilebilir. Demir (1994) de XIII. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar Anadolu, Balkanlar ve Türkistan’da Türklerin çeşitli sanat ve meslek alanlarında yetişmelerini, ahlaki yönden gelişmelerini sağlayan bir kurum olduğunu vurgulamıştır.

Ahiliği sosyolojik açıdan inceleyen Güllülü (1977), Ahi birliklerinin Selçuklu ve Osmanlı Anadolu’suna özgü bir sentez olarak nitelemektedir. Yine Ahilik ve Ahi Evran üzerine araştırmalar yapan Bayram (2006) da fütüvvet hareketinin Anadolu’da İslâm dünyasının hiçbir yerinde görülmemeyen bir biçimde gelişme göstererek Türklere has bir kuruluş haline geldiğini belirtmektedir. Ona göre İslamiyet’ten önce Arap ve İran kültüründe “fütüvvet” ve “cevan-merdi”; Türklerde ise “Akılık” diye geçen kavram, İslâmî ahlak ve değerlerle daha da gelişmiştir (Bayram, 2006).

1. Ahiliğin Tarihsel Süreci

Ahilik teşkilatının Anadolu'da tarihsel sürecine bakacak olursak altı yüzyıla yakın bir süreçte dinî, ahlaki, siyasi, askeri, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda önemli rolü olmuştur. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Âşık Paşa-zâde'nin (1481) belirttiği üzere önemli rolü olan dört sosyal gruptan biri de yine Ahiyân-ı Rûm yani Anadolu Ahileri'dir (Aşıkpaşazade, 1302) Orta Asya'dan gelen göçebe Türklerin yerleşik hayata geçmesinde, İslam dininin ve ahlaki kuralların benimsenmesinde, Anadolu'nun her kurumuyla Türkleşmesinde, askerî ve siyasî bir kuruluş olmamakla birlikte Moğol İstilasında bazı şehirleri savunması, hâkimiyetin sağlanması gibi durumlarda önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır (Çağatay, 1997; Gökbel, 2007). Bir esnaf teşkilatı olan Ahiliğin kökleri daha önce de belirtildiği üzere Türk, İran ve Arap toplumunda İslamiyet öncesine kadar gitmektedir. Ahiliğin gelişme süreci kaynaklarda şu şekilde anlatılmaktadır (Çağatay, 1997; Bayram, 2006; Şahin, 2021; Bolat 2019): Temeli yardımlaşma ve sosyal dayanışmaya dayanan ahilik, İslamiyet'in kabulü ile birlikte, Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamberin sünneti ve hadisleri ile yeniden şekillenmiştir. Abbasi halifesi Nâsır Lidinillah (1180/1225), devlet otoritesini sağlamlaştırmak için fütüvvet teşkilatını da resmileştirmiş, ardından, Müslüman hükümdarlara elçi ve fermanlar göndererek onları fütüvvet teşkilatına girmeye davet etmiştir. Anadolu Selçuklu sultanı I. Gıyasettin Keyhüsrev (1205-1211), halifenin davetine olumlu cevap vererek fütüvvet teşkilatına katılmıştır. Daha sonra I. İzzeddin Keykavus (1220) ve I. Alaeddin Keykubad (1219-1237) da gibi sultanlar ve bazı büyük devlet adamları, kadılar, müderrisler, çeşitli tarikatlardan şeyhler vb. fütüvvet teşkilatına girmişlerdir. Anadolu'ya bu şekilde giren fütüvvet teşkilatı Anadolu'da "ahilik" adıyla yeniden şekillenmiştir. Ahi Evran adıyla anılan Şeyh Nasırüddin Mahmud el-Hoyi (1175-1262) tarafından, Kayseri'de 1205 yılında kurulmuştur. Daha sonra Konya, Kırşehir, Sivas, Ankara, Aksaray, Denizli, Erzincan, Antalya, Bursa gibi çeşitli şehirlerde de kurulmaya başlamıştır. Ahi Evran, 32 çeşit esnaf ve sanatkârların da lideri olmuştur.

Anadolu'daki ahileri ve ahi teşkilatını tanıyabilmek için seyyah İbn-i Batuta'nın (2002, 404) şu ifadelerine bakılabilir. O, Antalya'ya geldiği zaman kendini misafir eden ahileri şöyle tanıtır: "Onlar, Anadolu'ya yerleşmiş Türkmenlerin yaşadıkları her yerde, köy, kasaba ve şehirlerde bulunmaktadırlar. Şehirlerine gelen yabancıları misafir etme, onlarla ilgilenme, yiyeceklerini ve konaklayacakları yeri sağlama, onları eşkıyanın ve vurguncuların ellerinden kurtarma, şu veya bu sebeple haydutlara katılanları temizleme gibi konularda bunların eşine dünyanın rastlanmaz.

Bilindiği üzere Ahilik Teşkilatı, Osmanlı döneminde, XV. Yüzyılın sonlarından itibaren askeri, siyasî ve idari bir güç olmaktan çıkarak tamamen bir esnaf teşkilatı haline gelmiştir. XVIII. yüzyılın başlarında bu teşkilatın yerine gedik/lonca teşkilatı kurulmuştur; XX. yüzyıl başında (1912/1913)ise, bir yasayla gedik (lonca) teşkilatı da kaldırılmıştır (Uçma, 2017; Ekinci, 2001; Gökbel, 2007). Anadolu Türk kültürüne damgasını vuran bu teşkilatın sosyal ve kültürel etkileri ve ahilikle ilgili terimler günümüze kadar gelmiştir. Kaynağını İslamiyet öncesi Türk kültürü ile doğrudan İslamiyet'ten alan ahiliğin değer yargıları, kuralları ve inanç sistemi de bu kaynaklara dayanmaktadır. Her kurum gibi Ahilik Teşkilatı'nın da kendine has yazılı kuralları, erkânı ve adabı vardı. Fütüvvet erbabının âdâb ve erkânını, fütüvvet şartlarını anlatan mensur, kısmen de manzum eserlere "Fütüvvetname" denir (Torun, 1998, 41). Türkçe, Arapça ve Farsça yazılan bu eserlerde fütüvvet teşkilatıyla ilgili kurallar ve fütüvvet ehlinde (ahi) bulunması gereken özellikler yer alır. Ahi teşkilatına girmek isteyen

kimse fütüvvetnâmelerde yer alan dini ve ahlaki kurallara uymak zorundadır. Fütüvvet sahibinde bulunması gereken özellikler farklı sayılarda olmakla beraber hemen her fütüvvetnâmede yer alır. Gölpınarlı, fütüvvetnamelerdeki ortak noktalardan hareketle fütüvvetin şartlarını şöyle verir: vefa, doğruluk, emniyet, cömertlik, tevazu, ihvana nasihat, onları doğru yola sevk etmek, tövbe, kudreti varken afv etmek, devleti varken tevazu, yoklukta minnetsiz ihsan, bir sanat sahibi olmak vs. Aynı zamanda fütüvvet nispetine sahip olmak, akıl sahibi bulunmak, ergenlik çağına gelmek, dindar olup hayâ ve mürüvvet ehli bulunmak şarttır (1940, 27-28). Fütüvvet sahibinin içki içmek, zina kılmak, livata yapmak, gammazlık etmek, münafıklık, tekebbürlük, yavuz gönüllülük, hasetlik, yalan söylemek, emanete hıyanet, gıybet etmek, adam öldürmek gibi kaçınması gereken özellikleri olmalıydı (Torun, 1998).

Fütüvvet sahibinin ahlaki olgunluğa ulaşması için nefsin, hırs, haset, kin, buğz, bilgisizlik, aptallık, ululanmak, zulüm, hıyanet, tembellik, hayâsızlık vb. kırk kötü sıfatının kırk iyi sıfata; bilgi, halimlik, kerem, cömertlik, yiğitlik, sebat, ağırbaşlılık, vefa, utanmak, iyi huy, doğruluk vb. değişmesi gerekir (Sarıkaya, 2002). Ekinci'ye (2001) göre, İslam ahlaki, ahilikteki ahlak anlayışının resmi yönünü oluşturur, ahilik fütüvvetnamelerde yer alan ahlaki kuralları aynen almıştır. Bunların yanında gayri resmi ahlaki kurallar da vardır. Bunlar bir iş, bir sanat sahibi olmak; tek bir iş, özellikle bir sanatı olmak; ustasına ve pirlerine gönülden bağlı olmak, yoksullara ve işsizlere yardımda bulunmak; bilgi sahibi olmak, beylerin uluların kapısına gitmemektir (Ekinci, 2001, 27).

Bir esnaf kurumu olarak ahiliğin ahlaki ve ekonomik kurallarından biri çalışmayı ibadet saymaları, işyerini Hak kapısı olarak kabul etmeleridir. Bu sebeple ahilikte iş yerine hürmetle girilir, helal kazanılır ve helal yerlere harcanır (Ekinci, 2001). Ahi teşkilatı aynı zamanda bir eğitim ve öğretim ocağıdır. Ahiler hem iş yerlerinde hem de zaviyelerde meslekî, dini ve ahlaki eğitim almışlardır (Güllülü, 1977; Bayram, 2006). Ahilik Teşkilatı'nda, yer alan esnaf zümrelerinden bazıları şunlardır: Âbidler (Ehl-i fukara), Alem-dârlar (bayraktar, sancaktar), Aşçılar, Attarlar, Ayakkabıcılar (Başmakçılar), Bağbanlar, Bakkallar, Balıkçılar, Bardakçılar (Testiciler, çömekçiler), Berberler, Bıçakçılar(Kılıççılar), Boyacılar, Cerrahlar, Çadırcılar/Haymeciler, Çanakçılar, Çitçiler, Çobanlar, Çullahlar/Çulhacılar/Dokumacılar/Nessaclar, Debbağlar, Ekmekçiler/Habbazân,Hafızlar, Helvacılar, Hurdacılar/Hurdafuruşlar/Çerçiler, Gemiciler İğneciler, Kazâzlar, Kuyumcular, Kalaycılar, Kazancılar, Keçeciler, Külahçılar, Kürkçüler Nalbantlar, Neccar/Dülger, Palandüzlar/Palan-duzlar, Peykler, Sabuncular, Sakkalar, Saraçlar/Sarrâclar, Seyisler, Sünnetçiler, Şâirler, Şeyhler, Tabipler, Takyeciler ve Tüfenkçiler Terziler ve Yapıcılar vb. (Torun, 1998, 121-158).

Türk kültürünü, İslamiyet ve tasavvufla yoğurarak milli bir hale getiren ahilik, kültürümüzde İslamiyet'in yanı sıra Türk kültürünün de temel unsurları arasında yer alan çalışmayı, alın teri ve el emeği ile geçinmeyi, dayanışmayı, yardımlaşmayı, konukseverliği ve hoşgörüyü kutsallaştırmış, insanımızın yaşam biçimini ve davranış normlarını bu esaslar çerçevesinde belirlemiştir (Günay, 2007). Anadolu'da kurulan ve gelişen ahilik teşkilat, bugün Anadolu insanı dediğimiz Türk insan tipini oluşturan değerlere sahip insan tipini oluşturmuştur. Kaplan (1985), ahi tipini anlatırken ahilik ile Türklerin Anadolu'da yerleşik medeniyete geçişleri arasında güçlü bir bağ olduğunu belirterek ahilik teşkilatının Anadolu'ya yerleşen ve yaşayan Türkler için ne kadar önemli olduğunu tespit etmiştir. Türk kültürü için ahilerin ve ahiliğin önemini ise Anadolu, Türk kültür ve medeniyetinin teşekkülünde gaziler, veliler, âlimler kadar önemli rolü olan insanlardır (Kaplan, 1985) ifadesiyle anlatmaktadır.

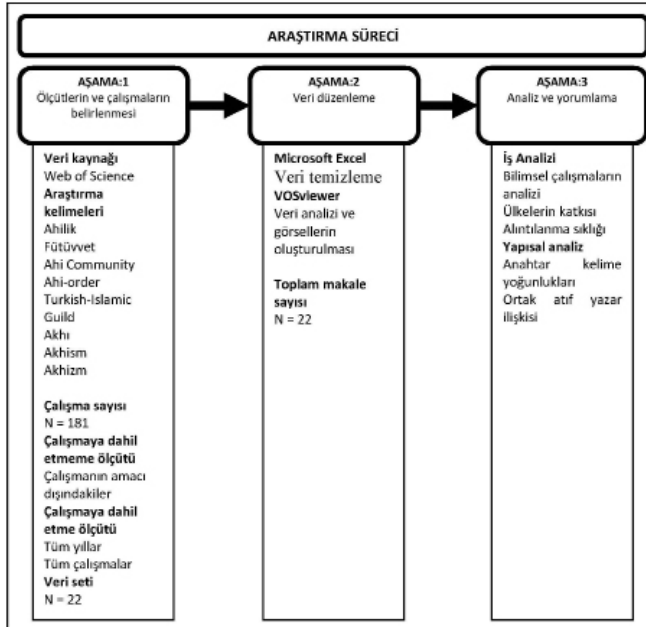
Bu araştırmanın amacı, ahilik ve fütüvvet ile ilgili çalışmaların durumunun ve görünürlüğünün bibliyometrik analiz yöntemi ile ortaya koymaktır. Çalışma, şu araştırma sorularından hareketle gerçekleştirilmiştir:

1. Ahilik ve fütüvvet ile ilgili çalışmaların yazar işbirliği konusunda nasıl bir yapı ortaya çıkmaktadır?
2. Ahilik ve fütüvvet ile ilgili çalışmaların anahtar kelime ağı konusunda nasıl bir yapı ortaya çıkmaktadır?
3. Ahilik ve fütüvvet ile ilgili çalışmalara yönelik yazar ortak atıf ağı konusunda nasıl bir yapı ortaya çıkmaktadır?

2. Yöntem

Bu araştırma, nicel araştırma yöntemi ile desenlenmiştir. Çalışmada, ahilik ve fütüvvet konusunda yapılan çalışmaların sistematik bir şekilde analiz edilmesi amaçlandığından araştırma tekniği olarak bibliyometrik analiz seçilmiştir. Ayrıca çalışmaları bir şekilde belirlemek, değerlendirmek ve analiz etmek için uygun bir teknik olmasından dolayı da tercih edilmiştir (Carmona-Serrano, López-Belmonte, López-Núñez ve Moreno-Guerrero, 2020). Bu analiz tekniği sayesinde ilgili konuda yapılan çalışmaların durumu ortaya koyulmuştur. Özellikle çalışmaların görünürlüğü, bu konuda yapılan çalışmalar arasındaki ilişkiyi ortaya koymak açısından önemlidir. Ayrıca bu analiz yöntemi, anahtar kelime ağına yönelik bulguları sayesinde ilgili alanda yapılacak yeni çalışmalara da yol gösterebilir.

Ahilik ve fütüvvet ile ilgili çalışmaları elde etmek için Web of Science (WoS) veri tabanında arama yapılmıştır. Konuyla ilgili makaleleri aramak için "ahilik", "fütüvvet", "ahi community", "ahi-order", "turkish-islamic guild", "akhi", "akhism", "akhizm" anahtar kelimeleri kullanılmıştır. WoS veritabanında yapılan ilk taramada 181 çalışmaya ulaşılmıştır. Bu 181 çalışma; 146 makale, 10 toplantı özeti, 9 inceleme makalesi, 7 konferans sunumu, 2 kitap bölümü ve diğer kaynaklardan oluşmaktadır. Belirlenen çalışmalar, 1985-2022 yılları arasındadır. Çalışmalar; yazar iş birliği, ülkeler arası ilişki, makalelerde geçen anahtar kelime yoğunlukları, yayınların ortak atıf yazar ilişkisi açısından incelenmiştir. Veri setinin oluşturulmasından verilerin analizine kadarki araştırma süreci Şekil 1’de gösterilmiştir.

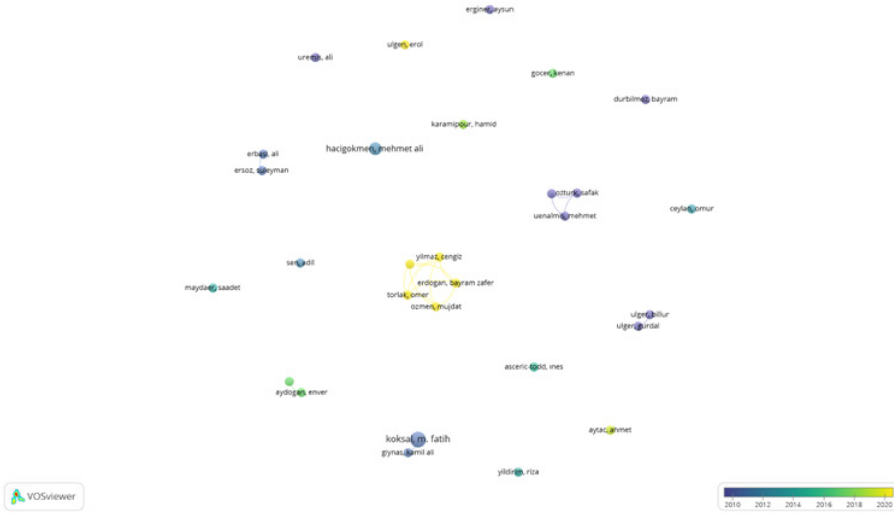

Şekil 1: Araştırma Süreci

Şekil 1’de görüldüğü üzere birinci aşamada ilk olarak 181 çalışmaya ulaşılmıştır. Belirlenen bu çalışmaların büyük bölümü çalışmanın amacı dâhilinde olan “ahilik ve fütüvvet” dışındadır. Genellikle tıp, eczacılık ve kimya alanında çalışmalar dikkat çekmektedir. Bu alandaki çalışmalar ise ahilik ya da fütüvvet kavramları ile ilgili değil; o alanda kullanılan eşsesli kelimelerin olmasından dolayıdır. Bu yüzden ilgili çalışmalar, veri setine dâhil edilmemiştir. Ardından 22 makalenin anahtar kavramları incelenmiştir. Anahtar kavramlardaki “Akhism, the Akhi organisation, The Akhism, Akhizm, Akhi organizations” kavramları “Ahilik”; “futuwwa, futuvve, futuwwah, fotovva” kavramları “fütüvvet”; “futuvvetname, futuvvet-name, fotovvatname” kavramları “fütüvvetname”; “Akhi, Akhi (brother)” kavramları ise “Ahi” olarak düzeltilmiştir. Yapılan bu düzeltmelerin sebebi, çalışmanın amacı doğrultusunda kavramsal birlik sağlamaktır. Son aşamada ise veriler VOSviewer uygulamasında ülkelere göre dağılım, anahtar kavramlar, yazar iş birliği ve atıf ilişkisi açısından analiz edilmiştir. Analiz sonucu elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

3. Ahilik ve Fütüvvet ile İlgili Çalışmaların Yazar İşbirliğine Yönelik Çalışmaların Yazarlar Arası İş Birliği Ağına İlişkin Bulgular

Veri setindeki 22 çalışma, 29 yazar tarafından yayımlanmıştır. Bu yayınlar içerisinde bazı araştırmacılar arası iş birliği ve hiç ilgisi olmayan çalışmaların yazarları Şekil 2’de net olarak görülmektedir.

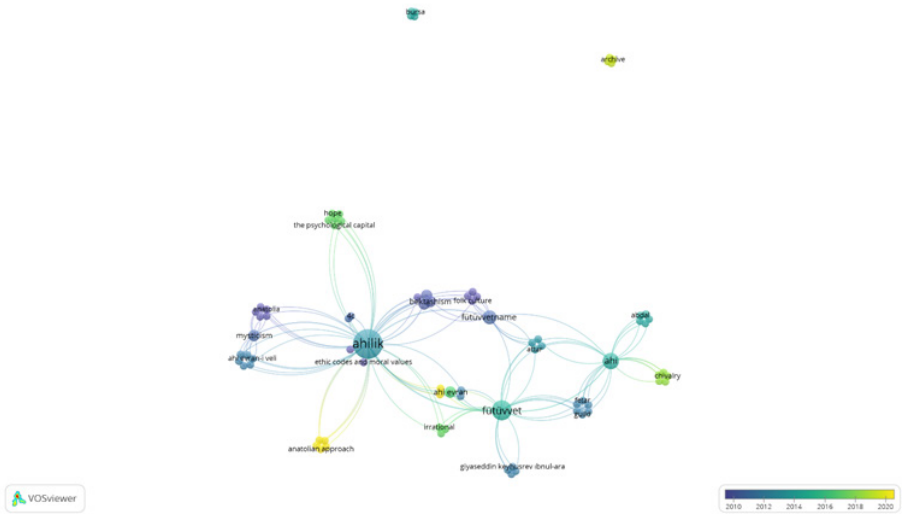
Şekil 2: Yazarlar Arası İş Birliği Ağı

Şekil 2’de yazarların en az bir çalışması olması tercih edilmiştir. Yazarlar arası tüm bağlantılar dâhil edilerek yukarıdaki ilişki ağı elde edilmiştir. Yazar ağı ilişkisinin 2010 ve 2020 yılları arasında olduğu belirlenmiştir. En yoğun çalışıldığı yıllar ise 2012 ve 2018 yılları arasındadır. 29 yazar ve 19 ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca veri analizi sonucunda, 17 küme belirlenmiştir. Bu kümeler içinde birbiriyle en çok ilişkili yazarların olduğu, birinci kümedir. Şekil 2’de de görüldüğü üzere bu kümede Erdoğan, Bayram Zafer; İşlek, Mahmut Sami; Özmen, Müjdat; Torlak, Ömer; Yılmaz, Cengiz

yer almaktadır. Bu kümede birbiriyle ilişkili çalışmaların en güncel çalışmalar olduğu belirlenmiştir. Diğer kümelerde ise en fazla iki kişilik ilişki ağı tespit edilmiştir. En çok dikkat çeken noktalardan biri ise 13 kümenin her birinin tek yazardan oluşması ve bu yazarların hiçbir ilişki ağına sahip olmamasıdır. Bu da tüm yazarların neredeyse üçte ikisinden fazlasının diğer çalışmaların yazarları ile iş birliği içinde olmadıklarını göstermektedir. Bir diğer önemli bulgu ise bu konuyla ilgili çalışan 29 yazarın sadece 7 tanesi son iki yılda çalışma yapmıştır. Yazarların çoğu 2016 yılı ve öncesine ait çalışmalara sahiptir. Bu durum son yıllarda bu konuda yayın yapan yazarların sayısının azaldığını göstermektedir.

4. Ahilik ve Fütüvvet ile İlgili Yayınların Anahtar Kelime Analizine İlişkin Bulgular

Bu bölümde anahtar kavramlara yönelik bulgular sunulmuştur. Çalışmalarda kullanılan anahtar kelimeler, Şekil 3'te yer almaktadır.

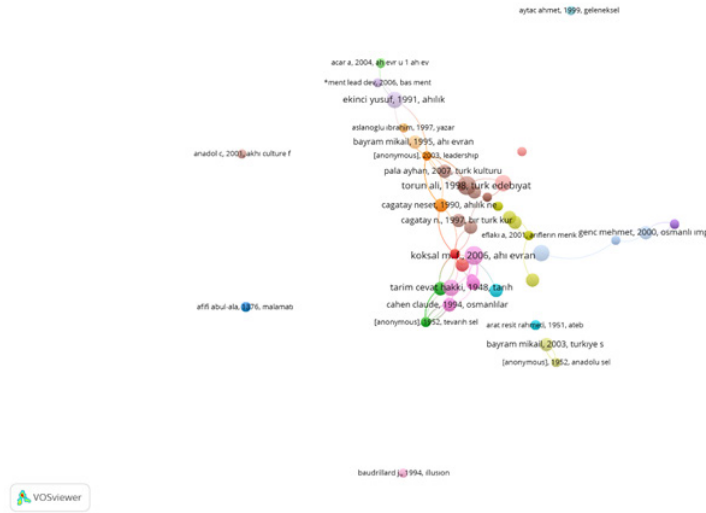
Şekil 3: Ortak Anahtar Kelime Ağı

Şekil 3'te çalışmalarda en az bir kelimenin ortak olması tercih edilmiştir. Bu durumda yukarıdaki ilişki ağına ulaşılmıştır. Anahtar kelime ağı ilişkisinin sonucunda, 15 küme belirlenmiştir. Şekil 3'te görüldüğü üzere iki küme dışında diğer tüm kümeler arasında bir ilişki ağı bulunmaktadır. Bu kümelerden ilki “archive (arşiv), artisan (esnaf), Ottoman (Osmanlı), weaving (dokuma)” kelimelerinden diğeri ise “Bursa, Ottoman State (Osmanlı Devleti), tanner (debbağ), tannery (tabakhane)” kelimelerinden oluşmaktadır. Şekil 3'te merkez konumundaki anahtar kelimeler, “ahilik, fütüvvet, ahî” kavramlarıdır. Bu kavramlar diğer anahtar kavramlarla da en çok ilişki içerisindeki anahtar kelimelerdir. En çok öne çıkan bu anahtar kelimelerin 2012-2016 yıllarına ait olduğu görülmektedir. Bu alanda çalışılan en eski anahtar kavramlar ise “folk culture (halk kültürü), Turkish mythology (Türk mitolojisi), number (sayı), numeral symbolism (sayısal sembolizm), Bektashism (Bektaşilik), manners (ahlaki kurallar), rite (tören), rules (kurallar), ethic codes and moral values (ahlak

kuralları ve ahlaki değerler), mentorship (mentörlük), Rifailik, Anatolia (Anadolu), Mevlâna, Kazernilik, Mevlevilik” şeklinde olduğu görülmektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalarda kullanılan anahtar kelimeler ise “malamatiyya (Melamilik), the chivalrous people (cesur insanlar), chivalry (cesaret), knight-errant (maceracı), Sufism (Sufizm), hisbah organizations (hisbe teşkilatı), Madinah markets (Medine pazarları), marketing ethics (pazarlama etikleri), Anatolian approach (Anadolu yaklaşımları), weaving (dokuma), archive (arşiv), Ottoman (Osmanlı), artisan (esnaf)” şeklindedir. Bu anahtar kelimeler, son yıllarda ahilik ve fütüvvet ile doğrudan ilgili kavramlara odaklanıldığını göstermektedir.

5. Ahilik ve Fütüvvet ile İlgili Çalışmalara Yönelik Yayınların Ortak Atıf Ağına Yönelik Bulgular

Çalışmaya dâhil edilen yayınlar kullanılarak yapılan ortak atıf analizi incelendiğinde bu yayınlarda atıf yapılan 820 yazara ulaşılmıştır. En az 1 atıf alma kriteri kesme noktası olarak belirlenmiştir. Şekil 4’te ortak atıf ağına ilişkin analiz sonucu yer almaktadır.

Şekil 4: Yazarların Ortak Atıf Ağı Analizi

Şekil 4’te görüldüğü üzere 18 farklı küme ortaya çıkmıştır. Bu kümelerin her biri farklı büyüklüktedir. Şekil 4’te yer alan kümelerin renkleri ve yazar sayıları şu şekildedir: Kırmızı ($f=86$), yeşil ($f=81$), mavi ($f=59$), sarı ($f=58$), mor ($f=58$), turkuaz ($f=57$), turuncu ($f=56$), kahverengi ($f=46$), pembe ($f=45$), açık turuncu ($f=41$), açık yeşil ($f=40$), açık mavi ($f=39$), fıstık yeşili ($f=38$), açık mor ($f=29$), açık turkuaz ($f=26$), açık turuncu ($f=23$), açık kahverengi ($f=19$), açık pembe ($f=19$). Genel olarak bakıldığında diğer kümelerle de ilişkili olan ve en çok merkezde olan yazarlar; Köksal, M. F.; Torun, Ali; Tarım, Cevat Hakkı; Köprülü, Fuat; Arslanoğlu, İbrahim; Pala, Ayhan; Genç, Mehmet; Taeschner, Franz; Bayram, Mikail; Ekinci, Yusuf’dur. Diğer kümelerdeki yazarlara göre ilişki ağı en zayıf olanlar, Afifi, Abul-Ala; Baudrillard, J; Aytaç, Ahmet; Anadol, C.’dir.

Sonuç

Bu çalışmanın amacı, ahilik ve fütüvvet ile ilgili araştırmaların genel görünümü bibliyometrik analiz yöntemi ile ortaya koymaktır. Ahilik ve fütüvvet ile ilgili alanyazında çok sayıda çalışma (Aksoy, 2018; Balcı, 2019; Erdem, 2021; Kaya, 2013; Ünsür, 2020; Yeşil ve Kart, 2018) bulunmaktadır. Bu çalışmalar genellikle ahilik ve fütüvvet kavramlarını, sosyal, ekonomik ve dini bağlamda ele almışlardır. Ahilik ve fütüvvet ile ilgili yapılan tüm çalışmaları içeren bir bibliyometrik analiz çalışmasına geniş kapsamlıya rastlanmamıştır. Bu yönüyle yapılan bu çalışmanın alanyazındaki diğer çalışmalardan farklı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bibliyometrik analiz sayesinde bu araştırmanın ahilik ve fütüvvet üzerine çalışmak isteyen araştırmacılara önemli bilgiler sunacağı söylenebilir.

Ahilik ve fütüvvet ile ilgili yayınların yazarlar arası iş birliği ağına yönelik bulgulardan hareketle iki farklı sonuca ulaşılabilir. Birincisi ile ilgili konunun güncelliğini yitirmiş olmasıdır. Bu durum toplumsal, kültürel anlamda önemli olan ahilik ve fütüvvet kavramlarının uluslararası görünürlüğünü düşürmektedir. Oysaki bu iki kavram ve bu kavramların temelini oluşturan unsurlar, günümüzde de toplumun siyasi, ekonomik, sosyolojik birçok problemlerini çözebilir. İkincisi ise alanyazında birbirinden bağımsız yapılan çalışmaların olmasıdır. Çalışmalar arasındaki ilişki, araştırma alanının sürekliliği açısından önem taşımaktadır. İlişkili her çalışma daha güncel bir çalışmanın problem durumunu yansıtabilir. Böylece ahilik ve fütüvvet ile ilgili çalışmalar günümüzde de önemle çalışmaya devam edebilir.

Araştırmanın anahtar kelime ağına ilişkin bulgulardan hareketle 79 anahtar kelimenin 71'i arasında çoklu bir ilişki belirlenmiştir. Sadece 8 anahtar kelime sınırlı bir ilişki içerisindedir. Bu 8 kelime de dörderli iki grubu oluşturmaktadır. Her bir grup kendi içerisinde ilişkilidir. İlişkili olmayan bu iki grup ahilik ve fütüvvet kavramlarıyla kapsam açısından ilişkili olmasına rağmen çalışmalar arasında ilişki bulunmamaktadır. Bunların yanı sıra anahtar kelimelere genel olarak bakıldığında doğrudan ahilik ve fütüvvet ile ilgili olduğu söylenebilir. Bu açıdan alanyazında anahtar kelime kullanımı açısından bir tutarlılık olduğu söylenebilir. 2010 yılından 2020 yılına kadar geçen dönemdeki çalışmaların anahtar kelimelerine yönelik bulgularından hareketle bu alanda yapılan çalışmaların çok azında disiplinlerarası bir anlayış dikkat çekmektedir. “4c, marketing mix (pazarlama etkenleri), marketing ethics (pazarlama etiği), marketing history (pazarlama tarihi)” kavramları ile pazarlama ve ekonomi, bu alanlara örnek gösterilebilir.

Ortak atıf ağına yönelik bulgulara bakıldığında atıf alan yazarların daha çok Türk Edebiyatı ile ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte anahtar kelimelerin toplum yaşamını da yansıttığı görülmektedir. Ahilik ve fütüvvet kavramlarından uzak ya da disiplinler arası kavramlara rastlanılmamıştır.

Bu araştırmanın bulgularından hareketle ahilik ve fütüvvet ile ilgili yapılan çalışmaların uluslararası indekslerde taranan dergilerde görünürlüğünün son yıllarda azaldığı görülmektedir. Bu görünürlük yazarlar arası iş birliğinde de anahtar kelime ağına da kendini göstermektedir. Bu konuda yapılan çalışmaların görünürlüğünü arttırmak için yazarlar arası iş birliğinin daha da yaygınlaştırılması gerekmektedir. Ayrıca anahtar kelimelerde son yıllarda yapılan çalışmaların anahtar kelimeleri dikkate alınarak yayın sayısının artırılması önerilmektedir. Bunlarla birlikte bu araştırma, ahilik

ve fütüvvet konularına ilişkin yapılan çalışmaların uluslararası görünürlüğünü ortaya koymak için yapıldığından sadece Web of Science veri tabanı ile sınırlanmıştır. Ulusal düzeyde görünürlüğünü belirlemek için de Ulakbim Tr Dizin ya da Dergipark üzerinden aramalar yapılabilir. Elde edilen verilerden hareketle ulusal boyutta ahilik ve fütüvvet kavramlarının durumu ortaya koyulabilir. Bununla birlikte bu çalışmada bu kavramlar, herhangi bir konu ile ilişkilendirilmeden ele alınmıştır. Bu kavramların daha özel alanlarla ilişkisini ortaya koymak için de bibliyometrik analiz yapılabilir.

Kaynaklar/References

- Aksoy, Aysel. "13. ve 14. Yüzyılda Anadolu'da Ahilik Teşkilatı, Etkisi ve Siyaseti", *Medeniyet ve Toplum Dergisi* 2/1 (2018), 19-35.
- Âşıkpaşaoğlu Ahmed Âşıkı. *Tevârih-i Al-i Osmân, Osmanlı Tarihleri*, I, nşr: N. Atsız, İstanbul, 1949.
- Balcı, Deniz. "Bir Kurum ve Eğitimi Örneği Olarak Ahilik Teşkilatında Eğitim", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 33/46 (2019), 363-384.
- Bolat, Ali. *Bir Kavram ve Teşkilat Olarak Fütüvvet, Hz. Peygamber ve Fütüvvet*, İstanbul:Nefes Yayınları, 2019
- Carmona-Serrano, Noemi; López-Belmonte, Jesus; López-Núñez, Juan-Antonio & Moreno-Guerrero, Antonio-José. "Trends in Autism Research in the Field of Education in Web of Science: A Bibliometric Study", *Brain Sciences* 10/12 (2020), 1-22.
- Çağatay, Neşet. *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Baskı, 1997.
- Demir, Galip. "Ahilik", *Ahilik Yolu Dergisi* 86, İstanbul, Nisan, 1994.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2010.
- Ekinci, Yusuf. *Ahilik*, İstanbul: Tâlat Matbası, 2001
- Erdem, Ekrem. "Fütüvvetin ve Ahiliğin Menşei, Mahiyeti ve Türleri", *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 5 (2021),1-15.
- Erdem, Ekrem. *Ahilik: Ahlakla Kalitenin Buluştuğu Bir Esnaf Teşkilatlanma Modeli*, Ankara: Detay Yayınları, 2008
- Gökbel, Ahmet. "Ahiliğin Sosyo- Ekonomik İşlevleri, Ahiliğin Dini ve Sosyal Yönleri". *II. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri* (12 Ekim 2006), Kırşehir: Kırşehir Valiliği ve Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi yayınları, 2007.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları*, İÜ İktisat Fak. Mec., C. XI, No: 14, Ekim 1949- Temmuz 1950.
- Güllülü, Sabahattin. *Sosyoloji Açısından Ahi Birlikleri*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1. Basım, 1977.
- Günay, Ünver. "Ahiliğin Dini ve Sosyal Yönleri", *II. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu* (12 Ekim 2006) *Bildirileri*, haz. M. Fatih Köksal, Kırşehir: Kırşehir Valiliği ve Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi yayınları, 2007.
- İbn Battûta Seyahatnâmesi. *Ebû Abdullah Muhammed İbn BattûtaTancî* (Çev. İnceleme ve Notlar: A. Sait Aykut), İstanbul: YKY Yayınları, 2000.
- Kaplan, Mehmet. *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 Tıp Tahlilleri*, İstanbul: Dergah Yayınları, 1985.
- Kaşgarlı Mahmud. *Divanü Lügati 'l-Türk I*, çev. B. Atalay, Ankara: TDK Yayınları, 1998.
- Kaya, Umut. "Değerler Eğitiminde Bir Meslek Teşkilâtı: Ahilik.", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11/26 (2013), 41-69.
- Kazıcı, Ziya. "Ahilik", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, (Erişim 10 Ekim 2022, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahilik>).

- Köksal, Fatih; Kurtoğlu, Orhan; Karaköse, Hasan ve Şenödeyici, Özer. *Kırşehir Müzesi'ndeki Ahilik Belgeleri, Ahi Şecerenâmeleri, Beratlar, Vakfiyeler*, Kırşehir: Kırşehir Valiliği Yayını, 2008.
- Mikail, Bayram. *Ahi Evren Tasavvufi Düşüncesinin Esasları Tercüme, İnceleme ve Araştırma*, Ankara: TDV Yayınları, 2006.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet. *XIII - XVI. Asırlardaki Anadolu'da Fütüvvetnamelere Göre Dinî İnanç Motifleri*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.
- Şahin, Haşim. *Adalet, Dürüstlük ve Bereketin Temsilcisi Ahiler*, İstanbul: Erdem Yayınları, 2021.
- Torun, Ali. *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvet-nâmeler Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.
- Türk Dil Kurumu. “*Ahilik*” Güncel Türkçe Sözlük, Erişim 10 Ekim 2022, <https://sozluk.gov.tr/>.
- Uçma, İsmet. *Bir Sosyal Siyaset Kurumu Olarak Ahilik*, İstanbul: İşaret Yayınları, 2017.
- Uzgur, Yavuz Selim. *Hız. Peygamber (s.a.s) ve Fütüvvet, Hız. Pelgamber ve Fütüvvet*, İstanbul: Nefes Yayınları, 2019.
- Ünsür, Ahmet. “Ahilik Sistemi Değerleri Yönetim ve Eğitimi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18/39 (2020), 297-337.
- Yeşil, Rüştü ve Kart, Mehmet. “Değer Eğitimi Modeli Olarak Ahilik”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7/3 (2018), 161-177.